

УДК 378.016

Т. А. ЩЕБЛИКІНА

МОНІТОРИНГ ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ПРЕДМЕТІВ

У статті визначено групи знань, які мають засвоїти майбутні вчителі в процесі професійної підготовки. На основі аналізу наукової літератури з'ясовано основні вимоги до оцінювання знань студентів. Доведено, що реалізація освітнього моніторингу вимагає використання науково обґрунтованого сполучення різних видів, методів та форм контролю знань студентів, чільне місце серед яких посідають: усне опитування; письмовий, тестовий, програмований, практичний, комп'ютерний контроль; самоконтроль, підсумковий контроль (заліки, іспити, курсові роботи, дипломні проекти, державні іспити); модульно-рейтинговий контроль.

Ключові слова: моніторинг, професійні знання, майбутні вчителі, гуманітарні дисципліни.

У Декларації ЮНЕСКО про науку та використання наукових знань наголошено, що серед основних факторів, які забезпечують інтенсивний розвиток суспільства, чільне місце посідають знання в безлічі їх функціональних різновидів: загальні теорії, теоретичні та технологічні моделі, винаходи, зразки техніки, проекти, алгоритми й програми, наукова інформація, кваліфіковані кадри тощо. Як наслідок, подальший шлях соціально-економічного розвитку суспільства пов'язаний саме з інтелектуальною сферою суспільства, тобто з цариною знань [9].

Враховуючи вищевикладене, В. Кушерець цілком слушно зазначає, що подальший розвиток людства переважною мірою залежить як від обсягу та якості засвоєння знань, так і від системності їх застосування на практиці. Причому, якщо раніше найважливішими для поступального розвитку суспільства були матеріальні, природні ресурси, то сьогодні чільне місце за значущістю займає саме інтелектуальний капітал [8, с. 326].

Очевидно, що знання відіграють важливу роль не тільки в масштабі всього суспільства, а й у житті кожної конкретної людини, адже саме знання є підґрунтям для її інтелектуальної та практичної діяльності. Однак особливе місце знання посідають у професійній роботі вчителя, який виконує найважливішу місію в суспільстві – він навчає і виховує учнів, тобто значною мірою моделює як їхнє майбутнє, так і майбутнє всієї держави. Це зумовлює необхідність приділення особливої уваги питанню реалізації моніторингу знань майбутніх педагогів під час здійснення їхньої професійної підготовки у вищій школі.

У науковій літературі різними авторами розкрито такі питання: науково-методологічні основи організації моніторингу освітньої діяльності у вищій школі (Ю. Бабанський, С. Гончаренко, В. Кушнір, О. Ляшенко та ін.); сутність поняття навчальних досягнень особистості та організація їх моніторингу (Є. Житкова, С. Корчинська, І. Підласий, О. Пліско, З. Рябова

та ін.); методика оцінювання різних аспектів навчальних досягнень майбутніх учителів у процесі здійснення професійної підготовки (О. Антонова, О. Дубасюк, Т. Семенюк та ін.) тощо. Водночас слід зазначити, що сьогодні у зв'язку з динамічним оновленням змісту професійно необхідних для педагога знань, а також форм, методів і технологій їх оцінювання актуальною є необхідність у проведенні цілеспрямованого дослідження моніторингу знань як значущого компонента навчальних досягнень майбутніх учителів. При цьому особливу увагу слід приділяти діагностиці знань майбутніх учителів гуманітарних дисциплін, які мають не тільки оволодіти певною об'єктивною інформацією про ті чи інші соціальні події чи явища, а й уміти аналізувати, інтерпретувати цю інформацію, висловлювати на цій основі свої суб'єктивні оцінні судження.

Мета статті – охарактеризувати процес моніторингу професійних знань майбутніх учителів гуманітарних предметів.

З'ясовано, що в довідковій літературі під поняттям “знання” розуміється:

- відображення у свідомості індивіда образів предметів і явищ об'єктивної дійсності, їх властивостей, відносин між ними й закономірностей розвитку в процесу засвоєння суспільного досвіду пізнання [3, с. 326];
- результати процесу засвоєння пізнання дійсності, що відображають її у свідомості людини у вигляді уявлень, понять, суджень, гіпотез, теорій, концепцій, принципів, законів, закономірностей тощо [11, с. 242];
- духовна діяльність, відображення об'єктивної дійсності, що розглядається з точки зору не процесу, а результату [7, с. 97];
- перевірений суспільно-історичною практикою й засвідчений логікою наслідок процесу пізнання дійсності, адекватне відображення її у свідомості особи у вигляді уявлень, понять, суджень, теорій [12, с. 192].

Як зазначено в науковій літературі, при визначенні якості засвоєння майбутніми вчителями професійно необхідних знань важливо враховувати такі їх основні властивості:

- повнота (обсяг, кількість знань про визначений об'єкт);
- глибина (кількість усвідомлених суттєвих зв'язків у знаннях);
- оперативність (здатність застосовувати знання у схожих ситуаціях);
- гнучкість (швидкість знаходження варіативних способів застосування знань під час зміни ситуації);
- конкретність і узагальненість (спроможність визначити конкретні прояви узагальненого знання чи, навпаки, довести конкретні знання до виду узагальнених);
- згорнутість і розгорнутість (здатність відбити знання в такій компактній, стислій формі, щоб вони висвітлювали чіткий результат скорочення певної сукупності знань, та навпаки – визначити сукупність кроків, що забезпечать стиск і згорнутість знань);
- систематичність (усвідомлення взаємозв'язків між набутими знаннями, здатність послідовно їх застосовувати в діяльності);

- системність (структура знань відповідає вимогам до системи);
- усвідомленість (розуміння зв'язків між знаннями, шляхів отримання та доведення їх правильності);
- міцність (тривалість збереження знань у пам'яті та відтворення в необхідних випадках);
- дієвість (зв'язок із практикою, можливість застосовувати у практичній діяльності) [2; 6].

У межах дослідження важливо також проаналізувати погляди науковців стосовно системи знань, якими має оволодіти студент педагогічного вишу. Так, у науковій літературі визначено, що майбутній учитель має за своїти такі групи знань: *педагогічні* (знання педагогіки в обсязі, необхідному для ефективного проведення навчально-виховного процесу в школі та вирішення педагогічних, науково-методичних та організаційно-управлінських завдань); *психологічні* (знання основних теорій, законів, понять, положень загальної та педагогічної психології, вікових особливостей учнів різного віку, механізмів і сутності пам'яті, уяви, здібностей тощо); *культурологічні* (знання історії та тенденцій розвитку культури, поняття про сутність духовної, професійної та особистісної культури тощо); *антропологічні* (знання про людину, її становлення та розвиток); *фізіологічні* (знання правил гігієни й охорони праці, основ шкільної гігієни, анатомо-фізіологічних особливостей учнів різного віку знання тощо); *інтелектуальні* (знання особливостей розвитку інтелекту, інтелектуальних умінь і процесу їх формування в учнів); *моральні* (знання про сутність моралі й моральності, моральних якостей громадянина, моральних стимулів дійсності тощо); *деонтологічні* (знання професійної етики, принципів, правил поведінки й етикету, проблем обов'язку); *естетичні* (знання про різні види мистецтва та їх виховні можливості, знання особливостей сприйняття культури та мистецтва учнями різного віку, знання основ естетики тощо); *економічні* (знання економічних законів, категорій, понять, можливостей формування економічної культури школярів на уроках тощо); *правові* (знання основних законів України, питань права та законності в галузі освіти, знання можливостей формування правової культури на уроках з різних предметів); *соціологічні* (знання особливостей розвитку соціуму); *екологічні* (знання екологічних особливостей своєї місцевості, екологічних наслідків катастроф, знання методів і форм формування екологічної культури учнів); *гуманітарні* (знання, котрі допомагають сформуванню професійно-етичне ставлення до дійсності та власної професійної діяльності); *інформаційні* (знання можливостей накопичення, збереження й переробки інформації, складання картотеки); *організаційні* (знання загальних питань організації та планування діяльності, основ наукової організації праці та умов її забезпечення); *знання зі спеціальності* (знання навчального матеріалу з тих предметів, які викладатимуть у школі); *знання з методик викладання* цих предметів [1, с. 110–111].

На основі аналізу наукової літератури з'ясовано, що в процесі здійснення освітнього моніторингу викладачі мають дотримуватися таких вимог до оцінювання знань студентів: об'єктивність, індивідуальний характер, гласність, всебічність, диференційованість, різноманітність форм і методів контролю, етичність, валідність і надійність [9, с. 242–244]. Як підкреслюють фахівці з педагогіки вищої школи, у сучасному виші доцільно застосувати різні види, методи й форми контролю. Чільне місце серед них займають такі:

- *усне опитування* (усні відповіді на запитання, розповідь, переказ, аналіз описаної в творі ситуації чи події тощо);
- *письмовий контроль* (написання самостійної чи контрольної роботи, твору, диктанту, відповідей на запитання, рефератів, графічне зображення діаграми, схеми, складання таблиці, наприклад: схеми історичної битви, нанесення на контурні мапи певних географічних та історичних об'єктів тощо тощо);
- *тестовий контроль* (письмові відповіді на запитання тестів);
- *програмований контроль* (подання однакових за кількістю і складністю контрольних завдань, запитань, при цьому аналіз відповіді, визначення і фіксація оцінки можуть здійснюватися за допомогою індивідуальних автоматизованих засобів);
- *практичний контроль* (під час проведення практичних і лабораторних занять з цих навчальних дисциплін, у процесі проходження різних видів виробничої практики);
- *комп'ютерний контроль* (за допомогою комп'ютерної програми);
- *самоконтроль* (здійснення контролю знань самим студентом);
- *підсумковий контроль* (колоквіуми, заліки, іспити, курсові роботи, дипломні проекти, державні іспити тощо);
- *модульно-рейтинговий контроль* [4; 5; 9].

Висновки. Отже, можна підсумувати, що знання є важливим структурним компонентом системи навчальних досягнень майбутніх учителів гуманітарних дисциплін, а тому грамотне здійснення моніторингу цих знань є актуальною потребою сьогодення. Реалізація освітнього моніторингу вимагає використання науково обґрунтованого сполучення різних видів, методів і форм контролю знань майбутніх педагогів.

У подальшому дослідженні буде проаналізовано моніторингову процедуру інших складників навчальних досягнень студентів.

Список використаної літератури

1. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект) / В. М. Гриньова. – Харків : Основа, 1998. – 300 с.
2. Дидактика средней школы: некоторые проблемы современной дидактики : учеб. пособ. / под ред. М. Н. Скаткина. – Москва : Просвещение, 1982. – 320 с.
3. Енциклопедія освіти / акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Зварич І. Засади педагогічного контролю і оцінки знань студентів / І. Зварич // Рідна школа. – 2004. – № 2. – С. 75–77.

5. Зварич І. Реалізація системи контролю і оцінки знань студентів / І. Зварич // Рідна школа. – 2000. – № 12. – С. 27–29.
6. Качество знаний учащихся и пути его совершенствования / под ред. М. Н. Скаткина, В. В. Краевского. – Москва : Педагогика, 1978. – 208 с.
7. Краткий словарь по философии / под общ. ред. И. В. Блауберга, И. К. Пантина. – 4-е изд. – Москва : Политиздат, 1982. – 431 с.
8. Кушерець В. І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій / В. І. Кушерець. – Київ : Знання Укряни, 2004. – 248 с.
9. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / за ред. В. І. Лозової. – Харків : ОВС, 2006. – 496 с.
10. Наука для XXI века (Декларация о науке и использовании научных знаний // Всемирная конференция по науке. – Будапешт, 1999. – ЮНЕСКО. – Париж, 2000. – 56 с.
11. Современный словарь по педагогике / сост. Е. С. Рапацевич. – Москва : Современное слово, 2011. – 928 с.
12. Философский энциклопедический словарь / сост. А. М. Прохоров. – Москва : Сов. энцикл., 1983. – 840 с.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2015.

Щеблыкина Т. А. Мониторинг профессиональных знаний будущих учителей гуманитарных предметов

В статье определены группы знаний, которые должны усвоить будущие учителя в процессе профессиональной подготовки. На основе анализа научной литературы выявлены основные требования к оценке знаний студентов. Доказано, что реализация образовательного мониторинга требует использования научно обоснованного сочетания различных видов, методов и форм контроля знаний студентов. Ведущее место среди них занимают: устный опрос; письменный, тестовый, программируемый, практический, компьютерный контроль; самоконтроль; итоговый контроль (зачеты, экзамены, курсовые работы, дипломные проекты, государственные экзамены); модульно-рейтинговый контроль.

Ключевые слова: мониторинг, профессиональные знания, будущие учителя, гуманитарные дисциплины.

Shcheblykina T. Monitoring Implementation of Humanities Future Teachers' Knowledge During Professional Training

The article notes that knowledge plays an important part in everyone's life, as serves as the basis for person's intellectual and practical activity. A special place is occupied by knowledge in teacher's professional work who teaches and educates students. This makes it necessary to pay special attention to the monitoring implementation of future teachers' knowledge in the course of their professional training in high school.

The article defines that future teachers during the training should adopt such knowledge as: pedagogical, psychological, cultural, anthropological, physiological, intellectual, moral, deontological, aesthetic, economic, legal, sociological, environmental, humanitarian, informational, organizational, knowledge on specialty, knowledge in methods of these subjects' teaching.

Based on the analysis of scientific literature it was found that in the process of educational monitoring teachers must follow such requirements to the students' knowledge evaluation: objectivity, individual character, transparency, completeness, differentiation, variety of forms and methods of control, ethics, validity and reliability. It was determined that monitoring activities in higher pedagogical educational institution provides scientifically grounded combination of different types, methods and forms of control. Leading place among them is given to: oral examination, writing, testing, programmable, practical, computer control, self-control, final control (tests, exams, term papers, diploma, state exams), module-rating control.

Key words: monitoring, professional knowledge, future teachers, humanities.